

Izvorni znanstveni članak

UDK 355.356(100-622 NATO:497.5)

Primljeno u uredništvo: 3. veljače 2006.

Prihvaćeno za tisak: 20. veljače 2006.

Hrvatska na putu u NATO

RADOVAN VUKADINOVIĆ*

Sažetak

Ulazak u euroatlantske integracije (EU i NATO) kontinuiran je strateški vanjskopolitički cilj Republike Hrvatske. Prvotna velika očekivanja hrvatske javnosti od približavanja tim integracijama, uslijed niza međunarodnih okolnosti (rat na području bivše Jugoslavije, Afganistan, Irak) kao i neadekvatne i nedovoljne informiranosti hrvatskih građana o EU i NATO-u, dovele su do naglog pada popularnosti te dvije integracije. Hrvatski politički vrh shvatio je da nema ulaska u EU bez ulaska u NATO. S obzirom da su postavljene čvrste smjernice hrvatskog ulaska u EU, krajnje je vrijeme da se sveobuhvatnim aktivnostima javne diplomacije građani RH pobliže upoznaju sa stvarnim prednostima/nedostacima ulaska u Sjevernoatlantski savez.

Ključne riječi: euroatlantizam, NATO, sigurnosna zajednica, javna diplomacija

Od svog stvaranja Hrvatska je opredijeljena za uključivanje u euroatlantske integracije i to u oba oblika: političko-vojni i gospodarski. U nizu službenih dokumenata hrvatske politike taj pravac je više nego evidentan, a hrvatska politika gotovo da niti u jednoj fazi nije propuštala istaknuti da se radi o dugoročnom interesu, koji je ujedno i temelj na kojem se želi dalje razvijati moderna hrvatska država.

*Prof. dr. sc. Radovan Vukadinović, redoviti profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Lepušićeva 6; e-mail: radovanvukadinovic@hotmail.com.

Velika očekivanja

Teško bi bilo točno naznačiti u kojim fazama je dominirala više usmjerenost prema EU a kada se ipak isticalo primarnu vrijednost NATO-a, ali pažljiviji analitičari međunarodnih odnosa ipak bi mogli ukazati da je u vrijeme stvaranja hrvatske države, borbe protiv agresije, napora za uspostavljanje novih društvenih i državnih odnosa, rješavanja pitanja izbjeglica i uspostavljanja međunarodnih veza, u Hrvatskoj dominirala želja za uključivanjem u euroatlantsku vojnu strukturu. Ona se tada vidjela kao neki ključ za ubrzano rješenje svih problema; maštanje o skorom stavljanju pod NATO-ov kišobran trebalo je u ratnim danima biti podstrek za ono neko slijedeće vrijeme u kojem će Hrvatska biti sigurna i stabilna, te ravnopravna s drugim europskim državama koje se normalno razvijaju u euroatlantskim okvirima.

No, kako je unutarnji razvoj krenuo posebnim smjerom i kako se Hrvatska zaplela u autoritativnim nacionalnim vodama, svijet je počeo s manje simpatija gledati na novu hrvatsku državu, stavlajući ujedno i otvorene kritike i zamjerke hrvatskom ponašanju. U vrijeme kad je bio lansiran projekt *Partnerstva za mir* (1994.), kao svojevrsna čekaonica za ulazak u NATO i kada su gotovo sve bivše socijalističke zemlje od Baltika do Balkana počele ulaziti u Partnerstvo, Hrvatsku se držalo po strani, stalno ističući kako je potrebno izvršiti demokratske promjene vojnog, političkog i ekonomskog karaktera, te da bi tek onda Hrvatska mogla računati da će se naći u istom društvu sa ostalim zemljama tranzicije. U novim posthladnoratovskim uvjetima NATO je, u želji da pokaže svoju

vitalnost i vrijednost, odmah definirao svoje nove ciljeve: zaštitu mira, dijalog, suradnju, prevladavanje kriza i sprečavanje sukoba u novoj Europi. Međutim, organizacija je bila prilično suzdržana oko prijama novih članica, te je Partnerstvo za mir trebalo omogućiti:

- interoperabilnost vojnih snaga sa standardima NATO-a,
- postizanje političkih standarda zapadnih demokracija,
- mogućnost da nove članice Partnerstva pridonose sigurnosti novog europskog poretka, a ne samo da konzumiraju pogodnosti koje su stvorene novim odnosima u Europi.

Promatrajući Hrvatsku, isključivo kroz prizmu unutarnjeg hrvatskog razvoja i nesređenih odnosa na prostoru bivše Jugoslavije, u Bruxellesu je bilo ocjenjeno da još nije vrijeme za ulazak

Hrvatske u Partnerstvo i da treba pričekati s promjenama u Hrvatskoj kako bi se omogućilo otvaranje NATO-ovih vrata.

Hrvatski izbori iz 2000. godine, kao i dolazak koalijskih stranaka na vlast, uz veliku najavu promjena bili su dostatan signal da se i NATO otvori Hrvatskoj, te da se hrvatski zahtjev za ulaskom u Partnerstvo za mir u novim uvjetima glatko podrži.

Hrvatska u Partnerstvu za mir

Ulaskom u Partnerstvo za mir 2000. godine Hrvatska je ujedno prihvatila i glavne ciljeve definirane u Okvirnom dokumentu gdje se od zemalja partnera traži da:

- prihvate transparentnost vojnog proračuna, te postizanje transparentnosti u planiranju i financiranju nacionalne obrane,
- osiguraju demokratski nadzor nad vojnim snagama,
- održavaju spremnost i sposobnost da u skladu sa svojim zakonodavstvima i vojnim mogućnostima sudjeluju u operacijama po ovlaštenjima OUN i /ili OESS-a,
- razviju vlastite nacionalne oružane snage kompatibilne sa snagama članica NATO-a,
- razviju kooperativnu vojnu suradnju s članicama NATO-a radi zajedničkog planiranja, profesionalnog osposobljavanja, vojnih vježbi, akcija očuvanja mira, spašavanja i traženja, humanitarnih operacija i drugi tzv. nevojnih operacija.¹

Ulaskom u Partnerstvo za mir Hrvatska je odmah razvila široku bilateralnu i multilateralnu suradnju koja je pokazala da je zajedničkim djelovanjem moguće lakše ostvarivati vojne ciljeve, ali isto tako da je to i put za izgradnju novih demokratskih civilno-vojnih odnosa. Dva dokumenta prihvaćena u Saboru: Nacionalna sigurnosna strategija i Strategija obrane, postavljena su u duhu promjena i hrvatske uključenosti u Partnerstvo za mir. Razvijajući svoju obranu uz istodobno jačanje međunarodne suradnje, Hrvatska je u veljači 2002. godine prihvatila program MAP, koji je postavljen kao okvir djelovanja za zemlje koje žele ulazak u NATO.

Jačanje međunarodne suradnje s članicama NATO-a, otvaranje kontakata sa susjednim zemljama, posebno preko regionalnog Centra za pružanje pomoć i u verifikaciji i implementaciji

¹ Vidi: Partnership for Peace, Framework Document, NATO Office of Information and Press, Bruxelles, Jan. 1994.

kontrole oružja (RACVIAC), te povećanje broja zajedničkih vježbi na kopnu i na moru, postali su i sve vidljiviji dokazi hrvatskog približavanja NATO-u. Slanjem bataljuna vojne policije u Afganistan po prvi put se ozbiljnije postavilo pitanje dokle seže ta suradnja Hrvatske s NATO-om i jesu li u pravu oni koji tvrde kako je nastupilo vrijeme da Hrvatska od zemlje koja je bila primalac vojne pomoći postane i sama aktivna snaga u pružanju vojne pomoći drugima.

U Hrvatskom saboru još nije bilo neke veće debate o ciljevima i potrebi ulaska u NATO. Bivša koalicijska vlast, kao i nova HDZ-ova, prihvaćaju opće ciljeve hrvatske politike kao: ulazak u NATO i EU, smatrajući da je riječ o izrazito fiksnim nacionalnim interesima o kojima još, ili možda uopće, ne treba posebno raspravljati. Samim tim je i jačanje veze s članicama NATO-a, kao i sa samom organizacijom, prolazilo bez nekog većeg interesa javnosti. Reforma oružanih snaga pomogla je demokratizaciju i modernizaciju društva, pozitivno je utjecala i na sferu civilno-vojnih odnosa, a čak i smanjenje vojnog personala nije izazvalo ozbiljnije političke rasprave.

Utjecaj iračke krize

Ako se, stoga, za unutarnje odnose može reći da su gotovo skladno prihvaćali hrvatsku orijentaciju prema NATO-u, prva ozbiljnija nesuglasja nastala su oko ocjene odnosa Hrvatske prema iračkoj krizi. Poput ostalih zemalja u tranziciji, niti hrvatska politika nije se najbolje snašla u kolopletu krize², jednom podržavajući odlučno američku politiku prema Iraku, drugi put se izjašnjavajući za europsku tj. francusko-njemačku inicijativu. To je ujedno pokazalo i razlike u opredjeljenjima hrvatskog predsjednika i tadašnjeg premijera Račana. Kako je stajalište predsjednika Mesića bilo vrlo čvrsto vezano uz potrebu da se eventualno slanje hrvatskih vojnika u Irak učini jedino u slučaju da je to akcija koja je odobrena od Ujedinjenih naroda i koju bi s dvotrećinskom većinom odobrio Sabor, očito je da ta politička platforma stoji i dalje kao čvrsta zapreka uključivanju Hrvatske u Irak. Bivša Račanova vlada, pa i vlada premijera Sanadera, vezane su takvim stajalištem i očito je da će ono ostati i dalje. Za predsjednika Mesića, vezivanje Hrvatske za euroatlantske integracije je logičan i gotovo jedini put, ali u tome on ne želi vidjeti

² V. Cvrtić, "Iračka kriza" i njezine posljedice, Međunarodne studije, god. III, br. 2, 2003., str. 7-11.

potrebu da se bira između Europe i Amerike, već nastoji da Hrvatska ostvari suradnju s jednom i drugom stranom euroatlantskog korpusa, bez nekog opredjeljivanja za jedno ili drugo središte.

Time se daje hrvatska podrška u borbi protiv terorizma u globalnim razmjerima. Hrvatska je dio antiterorističke velike alijanse i u tom svjetlu može se promatrati slanje hrvatskog bataljuna u Afganistan. Međutim, Irak, promatran u legalnim okvirima, ostaje još uvijek viđen kao operacija koja nije odobrena od Vijeća sigurnosti i koja prema tome i ne zahtjeva sudjelovanje članica UN-a. Kako Hrvatska inzistira na takvom stajalištu a istodobno i ne prihvaća izuzeće za američke vojnike u Međunarodnom sudu (čl.98), očito je da su to bili dostatni razlozi za stanovitu zabrinutost na američkoj strani, pa čak i stanovito hlađenje američko-hrvatskih odnosa.

Jadranska inicijativa

Upravo na američko inzistiranje potaknuto je potpisivanje tzv. Jadranske povelje o partnerstvu između Albanije, Hrvatske i Makedonije u svibnju 2003. godine.³ Njome se želi pojačati opredjeljenje tih zemalja za mir, demokraciju i stabilnost i omogućiti ubrzanje ulaska u NATO. Povelju su potpisala tri ministra vanjskih poslova spomenutih zemalja i državni sekretar Powell, čime je bila jasno naznačena veza između intencija tri zemlje s jadranskog područja i američke politike. Shvaćajući da sve velike diskusije o Iraku, kao i podjela koja je nastupila u Europi na tzv. staru i novu Europu, mogu imati svog utjecaja na Albaniju, Hrvatsku i Makedoniju, američka politika je požurila da poveže tri zemlje i da im kao vrlo izglednu stavi mogućnost ulaska u NATO, ukoliko se njihova suradnja ubrza i omogući provođenje brzih reformi. Unutar trostranih dogovora odlučeno je da se suradnja tri zemlje pokrene na dvije konkretne razine: jedna, koja vodi stvaranju zajedničkog medicinskog tima, koji bi se mogao koristiti u slučaju kriza; i druga, u vidu suradnje na polju odnosa s javnošću.

Uz te redovite sastanke zemalja Jadranske povelje američka politika izborila se od početka 2004. godine da se Bosna i Hercegovina i Srbija i Crna Gora, također, uključe kao aktivni sudionici i da unatoč tome što te zemlje nisu u Partnerstvu za mir, upravo preko Jadranske povelje imaju otvorena vrata za približavanje. Neki analitičari iz toga izvlače zaključak da bi

³ O Jadranskoj povelji vidi: The Charter of Partnership Among Albania, Croatia, Macedonia and USA, Skopje, 2004.

možda u budućnosti američka politika, usporedo s inzistiranjem na ulasku Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore u Partnerstvo za mir, mogla staviti akcent na jaču suradnju unutar ove grupacije koja bi tada imala pet zemalja povezanih identičnim nitima s NATO-om i možda bi se moglo očekivati ulazak u NATO svih njih: ili istodobno ili u vrlo kratkom razmaku. S druge strane, u obje ove zemlje ističe se kako je kontraproduktivno za NATO da su upravo one jedine europske zemlje izvan NATO-a, te da su spremne Jadransku povelju iskoristiti za svoje približavanje Partnerstvu, a kasnije i za ulazak u NATO.

Pad popularnosti

Iako je teško naznačiti neke organizirane snage koje bi nastupale protiv ulaska Hrvatske u NATO, više je nego očito da je posljednjih godina došlo do pada popularnosti. Neke ankete iz 1994. i 1995. godine operirale su s 85 do 86% ispitanih koji su se izjašnjavali u prilog ulasku. To je, svakako, bilo razumljivo u odnosu na ratno i poratno stanje, probleme reintegracije okupiranih dijelova i, naravno, naznaku budućeg života Hrvatske sa svojim susjedima. No, kako je vrijeme odmicalo tako se podrška nešto smanjivala, da bi ipak stalno bila između 70-75 %, sve do započinjanja rata protiv Iraka.

Taj događaj kao faktor utjecaja može se razmatrati s nekoliko aspekata. On je najprije pokazao da je hrvatska javnost negativno primila čitavu američku politiku unilateralne akcije i da smatra kako je i sam napad neopravdan i neutemeljen. K tome se odmah postavilo pitanje NATO saveza, koji se, iako ne sudjeluje u ratnim operacijama, u javnom mišljenju ipak vidi pretežno kao organizacija pod američkim vodstvom i utjecajem, te se iz toga izvlači zaključak da bi vrlo brzo i NATO mogao otići u Irak, što ne samo da se u Hrvatskoj ne odobrava nego se veže i s opasnošću da bi hrvatski vojnici, eventualno, mogli biti tamo upućeni. Hrvatska javnost koja je inače vrlo osjetljiva na pitanje suradnje s Haškim sudom, dodaje u taj negativni pogled i taj problem, smatrajući da se radi o, blago rečeno, nedosljednosti; s jedne strane djelovanja u Iraku, a s druge strane zahtjeva koji se stalno postavljaju pred Hrvatsku glede hrvatskih optuženika. Uz sve te zamjerke počelo se otvoreno pisati i diskutirati o korištenju Jadrana za ulazak ratnih brodova i nuklearnih podmornica, s negodovanjem su primljene vijesti o potpisivanju memoranduma o korištenju vojnih baza, pomorskih luka i preletu zračnim prostorom.

Skupljeni zajedno, svi ti događaji i novi argumenti utjecali su i na rapidan pad popularnosti NATO-a, te se sada samo 36 % ispitanika zalaže za ulazak Hrvatske u NATO.⁴

Moguće je, naravno, pravdati sadašnje stanje i ustvrditi kako neka prava organizirana kampanja informiranja i obrazovanja nije niti započeta. Tome se može dodati i to da je javnost uvijek osjetljiva kada se radi o nekim konstantama koje imaju unutarnje političko značenje: Haški tribunal, korištenje Jadranskog mora ili vojnih baza, posebice ako o tome prethodno nije vođena neka rasprava u Saboru. Može se istaknuti i to da je pad popularnosti znak da se Hrvatska ipak približava NATO-u, jer je gotovo u svim zemljama u trenutku kada se počelo ozbiljno raspravljati o ulasku, počelo dolaziti do pada popularnosti saveza. Javnost se tada po prvi put zabrinula što zapravo članstvo nosi, hoće li ta sigurnost više koštati, što će biti sa vojnim bazama i, na kraju, ono vrlo osjetljivo pitanje koje se i kod nas ponekad čuje – neće li ulazak u NATO značiti da je Hrvatska nova meta za neke terorističke napade.

Ali, svakako, glavno pitanje: zašto dolazi do pada popularnosti NATO-a može se ipak postaviti na širu razinu. Naime, pad popularnosti organizacije nije samo vidljiv u Hrvatskoj i nekim novim članicama NATO-a, već se osjeća i u zemljama koje su dugi niz godina unutar tog vojno-političkog saveza. Bushova politika u Iraku dovela je do, možda, najdramatičnije podjele unutar redova NATO-a, koja bi se mogla jedino usporediti s krizom povjerenja u doba instaliranja raketa srednjeg dometa u Europi. I tada su brojne europske zemlje bile protiv te opcije, ali na kraju je kriza prevladana.

Ako bi se tražilo odgovor na pitanje hoće li se podjele i ovoga puta zaustaviti i hoće li NATO izići iz svoje krize⁵, u koju ga je u velikoj mjeri uvukla Bushova administracija ratom u Iraku, može se pokušati odgovoriti s nekoliko argumenata.

U prvom redu, euroatlantska ideja suradnje mnogo je starija od NATO-a, izdržala je sve krizne situacije i dva instrumenta, NATO i EU, danas su po članstvu brojniji nego ikad prije i, istodobno, sve više zemalja stoji u redu i čeka na svoj ulazak.

- U godinama hladnog rata članstvo u NATO-u davalo je priliku njegovim članicama ne samo da se zajedno postave u odnosu na totalitarni režim na Istoku, već je to ujedno bila

⁴ Vjesnik, 29. siječnja 2006

⁵ F. Cameron, The Future of Transatlantic Relations – Restoring Trust and Building a New Partnership, Godišnjak – Yearbook Šipan 2003, L. Čehulić, ur., str. 74.

izvanredna mogućnost da se zajednički grade društva utemeljena na ukupnosti zapadnih demokratskih vrijednosti. Širenjem organizacije, dolaskom novih zemalja koje su izašle iz svog totalitarizma (Španjolska), kao i pružanjem pomoći u prevladavanju kriznih stanja (Grčka), NATO se pokazao kao instrument snažnog vojno-političkog radijusa. Onje bio u stanju osigurati mir i u uvjetima zajedništva omogućiti sigurnost državama članicama, ali je isto tako bio i tijelo koje je svojim djelovanjem utjecalo na izgradnju demokratskih društava.

- U procesu postsocijalističkog razvoja upravo nove demokracije dobile su šansu da preko NATO-a i njegovih aktivnosti (najprije Partnerstva) započnu svoj put izgradnje slobodnog, demokratskog društva i da se na taj način uključe u pravom smislu u europski jedinstveni demokratski prostor. Crta NATO-ovih poveznica kroz Partnerstvo i kroz članstvo, jasno služi kao simbol demokracije i ujedno dokumentira uspješnost unutarnjeg razvoja. Time se može mjeriti položaj koji određena zemlja zauzima u strukturi povezanosti s NATO-om.

Drugo: američka politika nije samo ona koju vodi predsjednik Bush, niti je pak nemoguće isključiti stanovite promjene politike i u toj administraciji. U NATO-u djeluju zemlje bez supranacionalnog mehanizma i na osnovu konsenzusa, što znači da i Amerika, koliko god ima snažan glas, ipak ne može dominirati politikom čitave organizacije. To je uostalom i vidljivo u sadašnjem ponašanju članica NATO-a i u njihovom opredjeljenju u skladu s vlastitim procjenama.

Treće: NATO kao vojno-politički instrument u kojem se traži jednoglasnost a ne dominacija jedne ili nekoliko velikih sila, još uvijek kao organizacija nije u Iraku i sve dok se ne postigne suglasje svih članica, NATO se u Iraku neće pojaviti u formi zajedničkog nastupa.

U NATO-u postoji jednoglasnost, što praktički znači da ne postoji majorizacija niti supranacionalne mogućnost donošenja odluka. Donesene odluke automatski ne obvezuju države članice koje će se, kako to kaže čl. 4 Ugovora o sjevernoatlantskoj zajednici, konzultirati kada po mišljenju jedne od njih bude ugrožen teritorijalni integritet, politička nezavisnost ili sigurnost. Suverenost države se priznaje u teoriji i praksi i ako se promatra nedavno djelovanje nekih država članica u vrijeme iračke krize, vidljivo je da su rješenja bila donesena isključivo na osnovu suverene političke volje. Neke države nisu dopustile korištenje svog teritorija za prijevoz

američkih vojnih snaga (Turska), neke pak članice NATO-a nisu uputile svoje vojne snage u Irak, dok su druge to učinile djelujući s Amerikom u "coalition of the willing". Prema tome, na osnovu suverene političke volje države surađuju u savezu NATO koji ujedno više nije primarno vojna organizacija, već je to najprije politički oblik suradnje država članica koja podrazumijeva i mogućnost vojne suradnje i vojnog djelovanja.

Za male države članice nacionalna sigurnost uvijek je sfera koja je finansijski izrazito zahtjevna te se upravo u zajedničkom djelovanju s drugim državama može smanjiti dio vojnih izdataka, organizirati moderniju vojnu silu, ići prema profesionalizaciji vojske i pri svemu tome imati sigurnosna jamstva u slučaju potrebe.

Djelujući zajedno s drugim državama u savezu, Hrvatska kao mala europska zemlja imala bi također priliku da aktivno sudjeluje u izgradnji europskog sustava sigurnosti i da svojim glasom, bez obzira koliku težinu on stvarno ima, omogućava razvijanje novih međunarodnih odnosa. Ta mogućnost sudjelovanja u najvećoj političkoj vojnoj organizaciji svijeta svakako nije zanemariva činjenica, koja bi imala svoju težinu posebno na području regije Jugoistoka Europe.

I na kraju, na problem vezan uz mogućnost da se postane terorističkom metom, treba odgovoriti da je Hrvatska danas brojnim nitima povezana s ostalim zemljama, bez obzira je li u članstvu NATO-a ili EU ili nije. Globalni svijet, uz sve pozitivne tendencije povezivanja, nažalost, stvara i mogućnost negativnog djelovanja koje ide brzo, relativno lako i jednostavno, te se ne može očekivati da će neke zemlje biti "pošteđene" a druge kažnjene. Politika koja bi se rukovala time i koja bi se htjela ograditi i zatvoriti, vrlo brzo bi naišla na brojne druge štete i zapreke svoje izolacije, koje bi bile znatno veće.

Čak ako se prihvati i tvrdnja da je gotovo uvijek pad popularnosti takvih velikih projekata ujedno i dokaz pada popularnosti vlade, ne treba smetnuti s uma da se ipak radi o dvije različite stvari. Vlada može imati bolju ili lošiju politiku, može je podržavati veći ili manji dio građana, ali ulazak u euroatlantske integracije je strateško dugoročno opredjeljenje koje praktički nema alternative. Hrvatska si ne može priuštiti da ostane izvan NATO-a i EU, a niti kampanja koja se vodi za ulazak u Europsku Uniju ne smije zapostavljati ulazak u NATO.

Jedinstvenost euroatlantizma

Jedan dio političke javnosti u Hrvatskoj, razmišljajući u kategorijama interesa, počeo je odvajati instrumente euroatlantizma⁶ ističući kao je ulazak u Europsku Uniju dobar i poželjan, te kako se od toga mogu odmah očekivati gospodarske i društvene koristi. S druge strane, ti isti zagovornici europeizacije i integracije ili zaboravljaju ili namjerno ostavljaju po strani NATO, misleći kako njegove sadašnje pozicije nisu toliko bitne za Hrvatsku, i da se potencijalne opasnosti od iračkog zahvata mogu odraziti i u NATO-u. Ulazak Hrvatske u NATO može navući teroriste. Zbog svega toga u razgovoru o euroatlantskim integracijama govori se samo o EU i Hrvatskoj kao članici tog dijela euroatlantizma.

Međutim, stvari ipak stoje znatno drukčije. Oba dijela euroatlantske sintagme su čvrsto povezana i postoji jasan put kojim se do njih ide. Trenutkom nastajanja novih demokracija i njihovim prekidom s prijašnjim socijalističkim sustavom, i NATO i EU točno su naznačili kriterije za ulazak u obje organizacije, koji su postavljeni kao glavne brane ali, istodobno, i kao glavni stimulansi novim demokracijama.

Višestranački politički sustav, demokratski razvoj društva, slobodno tržište i poštivanje manjinskih i ljudskih prava, figuriraju u svakoj demokraciji, rezoluciji i političkom priopćenju sa skupova tih organizacija, i međusobno se isprepliću kao skup samostalnih zahtjeva, koji su *conditio sine qua non*.

U dosadašnjem redu uključivanja pojedinih istočnoeuropskih zemalja, koje su do danas već ušle u Europsku Uniju, a prošle su svoj put od novih demokracija do europskih članica, jasno je vidljiv redosljed djelovanja. Najprije se ulazi u Partnerstvo za mir; nakon rješavanja pitanja vezanih uz reforme i moguću suradnju na demokratskim načelima, pokreće se pitanje rješavanja regionalnih odnosa, susjedskih odnosa i, na kraju, kada se ocjeni da je određena zemlja obavila sve političke, društvene, vojne i ekonomske predradnje, jednoglasno se odlučuje o tome hoće li joj biti upućen poziv za članstvo u NATO-u. Tek nakon toga, kada se pojedina država nađe u članstvu NATO-a, bilo da je riječ o prvoj skupini bivših socijalističkih zemalja (Češka, Mađarska, Poljska) ili o drugoj skupini novih članica NATO-a (Estonija, Latvija, Litva, Slovačka i Slovenija), moguće je učiniti sljedeći korak i izvesti ulazak u Europsku Uniju.

⁶ L. Čehulić, Euroatlantizam, Politička kultura, Zagreb, 2003., str. 39-42.

Nestankom WEU (Zapadnoeuropske obrambene unije) i stvaranjem CFSP (Europske obrambene i sigurnosne politike), koja bi trebala dobiti mogućnost svog djelovanja na sigurnosnom planu tamo gdje ne djeluje NATO ili gdje on nema interesa da djeluje, ostavljena je zapravo mogućnost da NATO uz svoj euroatlantski predznak sve više postaje stvarni instrument europske sigurnosti koja se sad proširila na područje Centralne Europe i Baltika, a ubrzo će zahvatiti i prve zemlje Balkana. Na taj način već sad se može govoriti da će uz snažno američko djelovanje NATO imati mogućnost da bude isto tako važan vojno-politički akter u rukama europskih država, koje su najvećim svojim dijelom članice NATO-a.

Zbog toga pokušaji da se ustvrdi kako bi Hrvatska mogla bez NATO-a ući u Europsku Uniju ne stoje. Pozivi na to da su Finska, Švedska, Austrija a sada i Malta i Cipar postali članice EU, a nisu u NATO-u, u ovom slučaju ipak imaju drukčiju težinu. Naime, niti jedna od tih zemalja nije bila socijalistička i svaka od njih oduvijek je bila smatrana zemljom zapadne demokracije, bez obzira što se one nisu nalazile u NATO-u. Članstvo u Vijeću Europe bilo je dostatno da ih se svrstava u redove zapadnoga svijeta i demokracije.

Kako je na ovim prostorima vođeno nekoliko ratova i kako i dalje stoje neriješena otvorena pitanja – od privođenja optuženih u Haag pa do definitivnog razgraničenja i nastanka možda nove geografsko političke konfiguracije uz nastanak nekoliko novih aktera-država, očito je da je ulazak u Partnerstvo i NATO preduvjet za najvišu fazu – integraciju u EU.

Sigurnosna zajednica

U teoriji međunarodnih odnosa⁷ već dugo vremena se operira s pojmom security community, što znači da se npr. zemlje članice NATO-a nalaze u takvoj sigurnosnoj cjelini u kojoj je nemoguće očekivati izbijanje nekih ratnih sukoba ili vojnih incidenata među njima, jer postoje brojni mehanizmi za mirno rješavanje svih eventualnih problema koji bi mogli nastati. Na našim smo područjima još daleko od neke takve sigurnosne zajednice, ali je očito da bi

⁷ Deutschova sintagma o "common security" postala je inače neka vrsta "wishful thinkinga" za mnoge zemlje koje su prošle kroz ratove i nestabilnosti i koje pokušavaju izgraditi nove odnose. K. Deutsch, *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*, Princeton, 1957.

njezin nastanak i NATO i Europska Unija htjeli vidjeti što prije.

Takva zajednica za NATO bi značila da je područje u cjelini skinuto s dnevnog reda kao nestabilno ili kako su neki analitičari pisali kao "crna rupa Europe". Za Europsku Uniju ulazak najprije Hrvatske, a kasnije i drugih zemalja iz takve sigurnosne zajednice u Europsku Uniju, bio bi dokaz da je ostvaren visoki stupanj napretka i da se ta zemlja može prihvatiti kao prva koju će nakon kraćeg ili duljeg roka slijediti ostale zemlje, ako i kada ispune iste kriterije.

To je poruka koja je jasno poslana mnogo puta i koja se može egzaktno vidjeti u praksi dosadašnjih stupnjeva približavanja i na kraju, integriranja. Zbog toga je i ono što Hrvatska mora prvo učiniti paralelno djelovanje za ulazak u obje euroatlantske organizacije, vodeći računa da se ne smije zagovarati jednu, a očekivati da će se drugu moći preskočiti.

Uloga javne diplomacije

Iako se počelo intenzivnije govoriti o približavanju Hrvatske NATO-u i terminima koji postaju bliži, ne osjeća se neki sustavni rad u promicanju te ideje. Javna diplomacija koja je usmjerena na promicanje boljeg razumijevanja nacionalnih interesa, traženje podrške javnosti i snažno informiranje, mora se odmah uključiti svim sredstvima u isticanje potrebe hrvatskog ulaska u NATO. Kako je riječ o aktivnosti koja je okrenuta masama i koja mora biti snažna i brza, ne smije se dopustiti kampanjsko aktiviranje i to samo u nekim sredinama ili samo prema nekim strukturama.

Ako je odlučeno da je nacionalni interes Hrvatske ulazak u euroatlantske integracije NATO i EU, to treba promicati na svim razinama počevši od:

- masovnog informiranja,
- obavještavanja i upoznavanja građana sa ciljevima NATO-a i vrijednostima na kojima se temelji,
- vezi između pojedinih euroatlantskih integracija
- uvjetovanosti paralelnog nastupa prema NATO i EU.

U prvoj skupini tzv. masovnog djelovanja mora se pristupiti prosječnom hrvatskom građaninu koji se informira pretežito putem TV-a a manje čitajući novine. Pri tome se ne smije davati gotove stavove već treba ostaviti prostor za kompariranje pojedinih mogućnosti: npr. kolika bi

bila cijena samostalne obrane a kolika je cijena u NATO-u, je li ili nije ulazak u NATO poziv za iznajmljivanje baza na obali i na kopnu, imaju li članice NATO-a više ili manje problema s terorizmom nego nečlanice, koliko ulazak u NATO povećava opći kredibilitet zemlje i gdje se više ulaže u vojsku, u članicama NATO-a ili u onima izvan⁸ i sl.

U drugoj skupini nalaze se mladi i to oni koji će biti birači i oni koji su to već postali. Na taj način mogli bismo govoriti o dvije grupacije: onoj od 14-18 i od 18-26 godina, od kojih je svaka interesantna na svoj način. Za prvu grupaciju trebalo bi već sada uvesti u školski sustav određene teme iz međunarodne sigurnosti gdje bi i NATO trebao dobiti svoje mjesto. U nizu zemalja međunarodna sigurnost ili je samostalni kolegij ili se predaje u okviru povijesti ili pak društvenog uređenja, civilnog društva ili državnog ustrojstva. To omogućava da se osnovni pojmovi vezani uz sigurnost povezuju s vanjskom politikom države i da se u analizi vanjskopolitičkih ciljeva međunarodna sigurnost postavlja na istaknuto mjesto. Naše škole još uvijek su daleko od takvog modela i očito je da bi se u sadašnjoj situaciji preko javne diplomacije trebalo izboriti bar za nekoliko sati kojima bi se učenici upoznavali s euro-atlantskim integracijama. Pozivi nastavnicima i prosvjetnim službama morali bi uz aktualnost teme naznačiti i to da konačno u Hrvatskoj postoji i odgovarajuća literatura kojom se nastavnici mogu koristiti⁹, te da oni ne ulaze u neko prazno područje. Kroz otvoreni dijalog, prezentaciju određenih NATO materijala, takmičenje u znanju, uključivanje u međunarodni NATO kviz kojim se najbolji odgovori učenika nagrađuju odlaskom na ljetne kampove i posjetom Bruxellesu, može se animirati interes mlade populacije, ali uvijek uz potrebu da se to ne svede na neku propagandu i da se ostavi otvoreni prostor za rasprave i diskusije uz puno uvažavanje suprotnih mišljenja.

Populacija od 18-26 godina, tj. njezin dio koji se nalazi na studijima, trebala bi u okviru nastavnog programa dobivati određena znanja. To se danas događa jedino na studiju političkih znanosti i novinarstva, te dijelom na Hrvatskim studijima, što je očito premalo. Golema većina studenata lišena je osnovnih znanja o međunarodnoj sigurnosti i euroatlantskim integracijama i o

⁸ Vidi: Z. Gareljčić, Što za Republiku Hrvatsku znači ulazak u NATO?, *Godišnjak- Yearbook Šipan*, L. Čehulić, ur., 2003., str. 227-229.

⁹ Vidi radove: L. Čehulić, *Euroatlantizam*, Zagreb, 2003., *NATO i novi međunarodni odnosi*, Zagreb, 2003., V. Cvrtić, *Hrvatska i NATO*, Zagreb, 2004., R. Vukadinović, L. Čehulić, *Politika europskih integracija*, Zagreb, 2005., *Godišnjak-Yearbook Šipan*, L. Čehulić, ur., 2003., Zagreb, *Godišnjak-Yearbook 2004.*, L. Čehulić, ur., Zagreb, 2005.

njima se izjašnjava u skladu s trenutnim raspoloženjem, ne znajući niti prednosti niti mane ulaska u EU ili NATO. Vjerojatno bi i tu trebalo osmisliti program upoznavanja s problematikom koji bi trebao biti sofisticiraniji, postavljen najviše u pravcu dijaloga, snažno argumentiran i uz zajedničko djelovanje Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija, MORH-a i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa trebalo bi pronaći način kako da se dođe do studenata.

Treći, vrlo značajan segment javne diplomacije mora biti usmjeren prema učiteljima i nastavnicima. O njihovom ponašanju tj. prihvaćanju ili neprihvaćanju programa ovisi uspjeh djelovanja u školama; njihov stupanj obrazovanja omogućit će i njihovo prihvaćanje ili neprihvaćanje programa. Za one ljude u pedagoškom procesu koji su angažirani u praćenju političkih kretanja bit će se lako uklopiti u razgovore o međunarodnoj sigurnosti ili NATO-u. Bez obzira kakvi će njihovi stavovi biti, oni trebaju biti nositelji informacija i pokretači dijaloga, otvarajući na taj način vrata za bolje upoznavanje s problematikom koja je sada izvan njihovih školskih programa. To bi isto tako vrijedilo i za sveučilišne djelatnike gdje bi se moglo naći dosta fakulteta koji bi također mogli sa svojih aspekata (ekonomskih, pravnih, kulturoloških, socijalnih) osvijetliti probleme sigurnosti i angažirati se u informiranju i boljem upoznavanju problematike.

Četvrti segment javnosti, kojem javna diplomacija mora posvetiti pozornost su novinari, slobodni djelatnici, političari i intelektualci¹⁰ koji imaju neka znanja, ali su ona pretežno usmjerena u skladu s njihovim općim političkim pogledom ili su pak jednosmjerno orijentirana. Toj populaciji treba pristupiti na poseban način kroz organizaciju diskusije u stručnim udrugama, širenjem odgovarajuće stručne literature, organizacijom seminara za novinare i stvaranjem atmosfere u kojoj se omogućava diskusija o vanjskopolitičkim prioritetima kao sastavnom dijelu života a ne kao o nekom političkom kampanjskom izjašnjavanju. Tu je, naravno, prije svega potrebno imati dobre i kvalificirane promotore javne diplomacije koji su u stanju smireno i

¹⁰ Jedan dio tih zadaća ostvaraju se preko Međunarodne ljetne škole na otoku Šipanu koju organizira Atlantsko vijeće Hrvatske u suradnji s Friedrich Ebert Stiftungom, Konrad Adenauer Stiftungom i Hans Siedl Stiftungom. Osnovna ideja je promovirati, kroz različite vrste seminara, ideju euroatlantizma s posebnim aspektima koji su interesantni mladim liderima, novinarima, diplomatima i mladim znanstvenicima. Posebno zanimljiv bio je seminar organiziran zajedno s Odjelom za javnu diplomaciju NATO-a koji je 2005. godine okupio četrdesetak nastavnika iz gimnazija širom Hrvatske, od kojih je 15 najboljih imalo prigodu posjetiti sjedište NATO-a u Bruxellesu i Monsu kao gosti organizacije.

argumentirano odgovarati na sva pitanja, koji mogu organizirati podsticajni dijalog i koji na taj način neće gušiti diskusije niti ih pokušati usmjeriti u jednom pravcu.

Cijena ulaska u NATO

Ulazak u svaku organizaciju nosi sa sobom svoju cijenu što je neizbježno i u slučaju hrvatskog ulaska u NATO. Za Hrvatsku nije sporno pitanje održavanja 2% izdvajanja za vojsku a i reforme, koje se provode i koje će trebati provesti, ne smiju se shvaćati kao neka NATO-va direktiva već u prvom redu kao pravac moderniziranja i standardiziranja vojne sile u novim uvjetima. Isto tako i aktivnosti hrvatskih vojnih snaga, koje su već razvijene i u kojima je Hrvatska dala niz misija u okvirima UN-a i OESS-a, trenutkom ulaska u NATO dobit će na svom značenju i postat će sastavni dio djelovanja zemlje koja je toliko stabilizirana da može bit davalac sigurnosti. U tom sklopu i određene pogodnosti koje će se pružiti za vrijeme vježbi ili u nekim kriznim stanjima u NATO-u kao organizaciji, moraju se promatrati ne kao neki najavljeni gubitak državne suverenosti već kao normalni slijed dužnosti i prava unutar članstva u zajedničkom kolektivnom sustavu sigurnosti.¹¹

I možda ono pitanje koje se najmanje spominje: što će to značiti za Hrvatsku kada se nađe u skupini euroatlantskih zemalja čime će definitivno biti priznat stupanj demokratskog razvoja, tranzicijskih postignuća i spremnosti Europe da Hrvatsku prihvati kao jednu od država koja temelji svoju državnost na istim europskim vrijednostima. Ta spoznaja kao da se ne uzima dostatno u obzir i da se ne vidi da tek onda kada Hrvatska bude na jednakoj razini promatrana kao i svaka druga članica NATO-a i EU, nastaju stvarne mogućnosti razvijanja odnosa s njom, investiranja u Hrvatsku, davanja kredita i punopravnog uključivanja u sve društvene i ekonomsko-financijske sfere europskih odnosa. To, naravno, nije nikakvo prazno demonstriranje uspješnosti politike koja uvodi zemlju u Europu već znak da je Europa spremna prihvatiti Hrvatsku i tretirati je do kraja isto onako kao i sve ostale njezine države sastavnice.

¹¹ V. Cvrtila, *Hrvatska i NATO*, Zagreb, 2004., str. 82-105.

Kada u NATO?

Oni koji s nestrpljenjem prate svaku izjavu koja najavljuje godinu 2006. ili 2008. moraju u prvom redu shvatiti da je svako proširenje NATO-a složen proces u kojem države članice jednoglasno primaju nove članove. Ovog trenutka, u posthladnoratovskoj fazi međunarodnih odnosa, NATO je obavio dva kruga proširenja i sada ostaje treći krug koji ide od Zapadnog Balkana, Ukrajine, možda Moldove pa sve do Gruzije i nekih novih kandidata na rubu azijskog prostora.

Hrvatska, kao dio tog trećeg velikog kruga, teško da može računati na to da bi dobila poziv kao jedina država, bez obzira koliko su evidentni uspjesi na svim područjima. Suradnja s Haagom se uspješno razvija, povratak izbjeglica je postavljen kao dio aktivnosti vlasti, hrvatska vojska ulazi u četvrtu fazu MAP-a, civilno-vojni odnosi su sve bolji a niski stupanj popularnosti NATO-a trenutkom dobivanja poziva sigurno bi bio znatno viši i lako bi mogao preći 50%.

Međutim, u sklopu velikog novog strategijskog iskoraka NATO-a i istodobno procesa konsolidacije i traženja novih sadržaja, Hrvatska je prisiljena pratiti oba ova procesa prilagođavajući i svoja očekivanja onome što se događa u NATO-u.

Summit u Rigi 2006. godine najavljen je u NATO-u kao konsolidacijski i tek slijedeći summit 2008. godine bit će iskorišten da se upute pozivi novim članicama, što znači da bi Hrvatska, ako tada bude pozvana, mogla biti primljena u članstvo 2009. ili 2010. godine. To bi naravno korespondiralo i s paralelnim, ili malo kasnijim, prijemom Hrvatske u Europsku Uniju.

Za takav vremenski raspored zalaže se posebno američka diplomacija koja nakon svih pozitivnih signala koji su upućeni Hrvatskoj s Capitol Hilla, buduće proširenje ipak želi vidjeti kao širi sklop, prije svega, organizirane i promišljene aktivnosti NATO-a, koja bi odgovarala budućim ciljevima organizacije. Stoga je za američku politiku, koja ima itekako značajnu riječ u sjedištu NATO, primarni cilj riješiti probleme odnosa unutar NATO-a, zacrtati smjerove promjena i tek onda u stabiliziranim uvjetima jasno koncipiranog programa novog djelovanja pristupiti proširenju.

Pri tome ne treba posebno naglašavati da i taj proces proširenja može biti podložan različitim utjecajima i da su mogući različiti događaji koji mogu ubrzati ulazak Hrvatske u NATO. Ipak, čini se da 2008. godina ostaje kao realnija opcija za koju ovoga trenutka pledira

američka politika i u koju će se uz Hrvatsku uklopiti još nekoliko država. Sigurna da je na dobrom putu:

1. Hrvatska ukupna politika morala bi euroatlantske integracije postaviti kao središnji program svojih narednih aktivnosti oko kojih bi trebalo postići jedinstveno stajalište, bez obzira na stranačku pripadnost, regionalnu povezanost ili pak trenutnu veću ili manju naklonjenost postojećoj vlasti. Ulazak u NATO i EU moraju biti shvaćeni kao hrvatski nacionalni interes oko kojeg nema odstupanja i koji se vidi kao jamstvo sadašnjeg i budućeg uspješnog razvoja Hrvatske. Jedinstvenom političkom akcijom, hrvatska politika prema euroatlantskim institucijama bit će vjerodostojna prema svojim građanima a i prema partnerima vani.
2. Hrvatska vlast bi trebala jasno staviti do znanja, najprije svojim političkim djelatnicima, nadležstvima i institucijama da su ulazak u NATO i EU komplementarni procesi i da stoga NATO ima isto takvu težinu kao i ulazak u EU. U skladu s tim trebalo bi što prije naznačiti i način izjašnjavanja građana u slučaju ulaska u NATO i EU (referendum ili odluka Sabora).
3. Javna diplomacija bi morala imati ulogu promotora i interpretatora hrvatskih stajališta o NATO-u i vezi koja postoji s ulaskom u EU. Uz korištenje svih raspoloživih sredstava trebala bi se upustiti u objašnjavanje hrvatskog nacionalnog interesa jer slijedećih nekoliko godina ostaju kao vrijeme u kojem hrvatski građani moraju shvatiti vrijednosti euroatlantizma, kako bi se ili oni izravno na referendumu ili pak njihovi zastupnici mogli o tome slobodno i nezavisno izjasniti.
4. Hrvatska vanjska politika mora imati zacrtan plan akcije ulaska u NATO istaknut kao svoju primarnu aktivnost i pri tome ona mora voditi računa o stalnim i promjenjivim međunarodnim varijablama, nastojeći da hrvatski cilj bude jasan, transparentan i logičan. Jednom postavljen prioritet ne smije se mijenjati i na njemu, u odnosu na zemlje članice, treba inzistirati kao na glavnom smjeru hrvatske politike.

Summary

Croatia on its way to NATO Alliance

Becoming member of the EU and NATO is a continuous strategic foreign policy goal of the Republic of Croatia. Great expectations of the Croatian public in terms of approaching these integrations, international circumstances (war in the area of the Former Yugoslavia, Afghanistan, Iraq), as well as inadequate and insufficient information about EU and NATO, caused a rapid downward spiral of the EU and NATO popularity among the Croats.

Croatian politicians realized that Croatia has to enter NATO alliance first to enter EU afterwards. A strong guideline of the Croatia's way to the EU have been set, so it is the right moment that through the public diplomacy activities, Croatian citizens receive the information about real advantages/disadvantages of becoming a NATO member.

Key Words: Euro Atlantic integrations, NATO, security community, public diplomacy